

POMOC PRAWNA Z URZĘDU – PODSTAWOWE ZAGADNIENIA

I) Cele edukacyjne zajęć:

a) w zakresie wiedzy - uczniowie/uczestnicy nabędą podstawową wiedzę odnośnie sposobu uzyskania pomocy prawnej z urzędu w postępowaniu cywilnym oraz wiążących się z tym konsekwencji w sferze praw i obowiązków wnoszącego o taką pomoc,

b) w zakresie umiejętności - uczniowie/uczestnicy nabędą umiejętność wyszukiwania oraz prawidłowego odczytywania regulacji prawnych poświęconych zagadnieniom z zakresu pomocy prawnej z urzędu w prawie polskim oraz powiązań zachodzących pomiędzy wybranymi przepisami prawa. Nadto, uczestnicy nabędą umiejętność samodzielnego sporządzenia wniosku o ustanowienie z urzędu pełnomocnika w osobie radcy prawnego bądź adwokata.

II) Cele wychowawcze zajęć:

Uświadomienie uczniom/uczestnikom szczególnego znaczenia pomocy prawnej z urzędu dla osób, w sprawach których toczy się przed sądem cywilnym postępowanie, a których nie stać na skorzystanie z pomocy pełnomocnika we własnym zakresie, mimo że stopień skomplikowania bądź waga rozpoznawanej sprawy tego wymaga.

Plan Lekcji:

- 1) Wprowadzenie do tematu,**
- 2) Podstawowe zagadnienia dotyczące pomocy prawnej z urzędu w prawie polskim – mini wykład,**
- 3) Kazus, którego analiza poprzez wskazanie problemu oraz prawidłowego rozwiązania pozwoli utrwalić zdobytą w czasie wykładu wiedzę teoretyczną.**

I) Wprowadzenie do tematu - Rozpytanie uczniów/uczestników

Zajęcia należy rozpocząć od zapytania uczniów/uczestników, czy spotkali się kiedykolwiek z sytuacją, aby oni sami bądź ktoś im bliski toczył przed sądem cywilnym postępowanie bądź sam był stroną takiego postępowania? Czy taka osoba była na tyle majątna, aby we własnym zakresie skorzystać z pomocy profesjonalnego pełnomocnika w osobie adwokata bądź radcy prawnego? Czy taka osoba wiedziała o istnieniu pomocy prawnej z urzędu? Czy zdecydowała się skorzystać z takiej pomocy? Podane przez uczniów/uczestników odpowiedzi można zapisać na tablicy.

II) Podstawowe zagadnienia dotyczące pomocy prawnej z urzędu – mini wykład

1) Pojęcie pomocy prawnej z urzędu

Co do zasady brak jest przepisu prawa, który w sposób jednoznaczny określałby, czym pomoc prawna z urzędu jest. Niemniej, z treści art. 117 i następnych ustawy z dnia 17 listopada 1964 roku – Kodeks Postępowania Cywilnego wynika, że pomoc prawna z urzędu wyraża się w możliwości ustanowienia z urzędu przez sąd dla osoby będącej stroną postępowania cywilnego pełnomocnika w osobie radcy prawnego bądź adwokata, za działanie którego w takim postępowaniu strona nie będzie – co do zasady – ponosić kosztów.

2) Osoby uprawnione do żądania ustanowienia z urzędu adwokata bądź radcy prawnego

- A) Strona zwolniona przez sąd od kosztów sądowych w całości lub części;
- B) Osoba fizyczna, niezwolniona przez sąd od kosztów sądowych, składająca oświadczenie, z którego wynika, że nie jest w stanie ponieść kosztów wynagrodzenia adwokata lub radcy prawnego bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny;
- C) Osoba prawna lub inna jednostka organizacyjna, której ustawa przyznaje zdolność sądową, niezwolniona przez sąd od kosztów sądowych, jeżeli wykáže, że nie ma dostatecznych środków na poniesienie kosztów wynagrodzenia adwokata lub radcy prawnego.

Katalog osób uprawnionych do żądania ustanowienia z urzędu pełnomocnika w osobie adwokata bądź radcy prawnego jest więc dość szeroki, przy czym ograniczeniem dla żądania jego ustanowienia może być sytuacja materialna takiej osoby, która podlega szczególnemu badaniu przez sąd, w którym toczy się bądź zostanie wszczęte dane postępowanie, choć nie tylko ten czynnik jest brany pod uwagę przy wydaniu orzeczenia w przedmiocie ustanowienia z urzędu pełnomocnika w osobie radcy prawnego bądź adwokata. Jak wynika z dalszych rozważań sąd bierze również pod uwagę celowość udzielenia pomocy prawnej wnioskującemu.

3) Wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego z urzędu

- A) Celem uzyskania pomocy prawnej na osobę zainteresowaną nałożono prawny obowiązek złożenia w tej materii stosownego wniosku, co oznacza, że – co do zasady – ustanowienie adwokata bądź radcy prawnego nie następuje automatycznie przez sąd z chwilą wszczęcia postępowania sądowego, mimo że okoliczności sprawy wskazywałyby np. na fakt niemożności poniesienia przez stronę kosztów, jakie wiążą się ze skorzystaniem z pomocy profesjonalnego pełnomocnika w osobie adwokata bądź radcy prawnego.
- B) Wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego można zgłosić wraz z wnioskiem o zwolnienie od kosztów sądowych lub osobno, na piśmie lub ustnie do protokołu, w sądzie, w którym sprawa ma być wytoczona lub już się toczy. Osoba fizyczna, która nie ma miejsca zamieszkania w siedzibie tego sądu, może złożyć wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego w sądzie rejonowym właściwym ze względu na miejsce swego zamieszkania, który niezwłocznie przesyła ten wniosek sądowi właściwemu. **Z powyższego wynika zatem, że jeśli dana sprawa toczy się przed Sądem w miejscowości X, natomiast osoba zainteresowana uzyskaniem pomocy prawnej z urzędu zamieszkuje na terenie miejscowości Y to nic nie stoi na przeszkodzie ku temu, aby w Sądzie Rejonowym w miejscowości Y złożyć stosowny wniosek.**

4) Uwzględnienie wniosku o ustanowienie z urzędu adwokata bądź radcy prawnego

Sąd uwzględni wniosek, jeżeli udział adwokata lub radcy prawnego w sprawie uzna za potrzebny. Podstawą oddalenia wniosku nie może być skorzystanie przez osobę fizyczną z nieodpłatnej pomocy prawnej lub nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego, o których mowa w ustawie z dnia 5 sierpnia 2015 roku o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej.

5) Oświadczenie o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania

- A) Zasadniczą kwestią przy ustanowieniu z urzędu pełnomocnika w osobie radcy prawnego bądź adwokata jest ustalenie sytuacji materialnej osoby składającej stosowny wniosek, albowiem zagwarantowanie pomocy prawnej z urzędu jest instytucją skierowaną do osób, które nie są w stanie ponieść kosztów pełnomocnika w osobie radcy prawnego bądź adwokata bez uszczerbku dla swojej sytuacji materialnej. Stąd też najważniejsza dla pozytywnego rozpatrzenia wniosku o ustanowienie z urzędu radcy prawnego bądź adwokata winna być analiza sytuacji życiowej wnioskującego, czemu służy oświadczenie o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania, do złożenia którego wraz z wnioskiem o ustanowienie pomocy prawnej z urzędu obligują daną osobę przepisy prawa. **Wyjątek dotyczy wyłącznie osób fizycznych, uprzednio zwolnionych przez sąd od kosztów sądowych w całości bądź w części, ponieważ opisane zwolnienie następuje po dokonaniu oceny sytuacji finansowej takiej osoby, a skoro została ona zwolniona od kosztów sądowych to znaczy, że Sąd ustalił, iż taka osoba boryka się z sytuacją materialną, uniemożliwiającą jej poniesienie wskazanych kosztów;**
- B) Oświadczenie, o którym mowa w punkcie A) sporządza się według ustalonego wzoru, przy czym jeżeli wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego składany jest łącznie z wnioskiem o zwolnienie od kosztów sądowych, osoba fizyczna dołącza tylko jedno oświadczenie;
- C) Nadto, sąd może odebrać od osoby fizycznej przyrzeczenie o treści: *„Świadomy znaczenia mych słów i odpowiedzialności przed prawem zapewniam, że złożone przeze mnie oświadczenie o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania jest prawdziwe i rzetelne”*. Przed odebraniem przyrzeczenia poucza się stronę ubiegającą się o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego o możliwości skazania ją na grzywnę w przypadku, gdy wskazane przez nią okoliczności, na mocy których domagała się przyznania pomocy prawnej z urzędu okażą się nieprawdziwe;
- D) W przypadku złożenia wniosku o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego przez stronę reprezentowaną przez adwokata lub radcę prawnego bez dołączenia oświadczenia, przewodniczący zwraca bez wzywania do uzupełnienia braków, zaś w razie złożenia wniosku ustnie do protokołu, oświadczenie może być złożone także do protokołu;

- E) Sam wzór wniosku dostępny jest w budynku sądu, jak również istnienie możliwość jego pozyskania ze strony internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości pod następującym linkiem: <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/formularze-pism-procesowych-w-postepowaniu-cywilnym>.

6) Dochodzenie

Sąd może zarządzić stosowne dochodzenie, jeżeli na podstawie okoliczności sprawy lub oświadczeń strony przeciwnej powziął wątpliwości co do rzeczywistego stanu majątkowego strony domagającej się ustanowienia lub zastępowanej przez ustanowionego adwokata lub radcę prawnego.

7) Oddalenie wniosku o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego z urzędu

W razie oddalenia wniosku o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego strona nie może ponownie domagać się ustanowienia adwokata lub radcy prawnego, powołując się na te same okoliczności, które stanowiły uzasadnienie oddalonego wniosku. W takim wypadku ponowny wniosek jest niedopuszczalny i pozostawia się go w aktach sprawy bez żadnych dalszych czynności. To samo dotyczy pism związanych z jego wniesieniem. O pozostawieniu wniosku i pism związanych z jego wniesieniem zawiadamia się stroną wnoszącą tylko raz – przy złożeniu pierwszego pisma.

8) Wyznaczenie adwokata lub radcy prawnego z urzędu

O ile przepisy prawa zawierają szczegółowe rozwiązania poświęcone zawiadomieniu właściwej Okręgowej Rady Adwokackiej bądź Okręgowej Izby Radców Prawnych o konieczności wyznaczenia dla osoby, której przyznano pomoc prawną z urzędu pełnomocnika w osobie adwokata bądź radcy prawnego, o tyle z perspektywy takiej osoby istotne jest uprawnienie do wskazania we wniosku o ustanowienie z urzędu pełnomocnika konkretnego radcy prawnego bądź adwokata, co winno znaleźć odzwierciedlenie w działaniach sądu, przyznającego pomoc prawną, albowiem jeżeli strona we wniosku wskazała adwokata lub radcę prawnego, właściwa Okręgowa Rada Adwokacka lub Rada Okręgowej Izby Radców Prawnych, w miarę możliwości i w porozumieniu ze wskazanym adwokatem lub radcą prawnym, wyznaczy adwokata lub radcę prawnego wskazanego przez stronę.

9) Zakres czasowy pomocy prawnej z urzędu

- A) Ustanowienie adwokata lub radcy prawnego przez sąd jest równoznaczne z udzieleniem pełnomocnictwa procesowego;
- B) Adwokat lub radca prawny ustanowiony przez sąd jest obowiązany zastępować stronę do prawomocnego zakończenia postępowania, chyba że z postanowienia sądu wynika, iż obowiązek zastępowania strony ustaje wcześniej;
- C) Z ważnych przyczyn adwokat lub radca prawny może wnosić o zwolnienie od obowiązku zastępowania strony w procesie. Sąd, zwalniając adwokata lub radcę

prawnego, zwraca się jednocześnie do właściwej Okręgowej Rady Adwokackiej lub Rady Okręgowej Izby Radców Prawnych o wyznaczenie innego adwokata lub radcy prawnego;

- D) Ustanowienie adwokata lub radcy prawnego wygasa ze śmiercią strony, która je uzyskała. Jednakże na zasadzie tego ustanowienia adwokat lub radca prawny strony podejmuje czynności niecierpiące zwłoki.

10) Cofnięcie ustanowienia

Sąd cofnie ustanowienie adwokata lub radcy prawnego, jeżeli okaże się, że okoliczności, na których podstawie je przyznano, nie istniały lub przestały istnieć. W takim wypadku strona obowiązana jest uiścić wynagrodzenie adwokata lub radcy prawnego dla niej ustanowionego. Ponadto, w wypadku gdy okoliczności, na podstawie których przyznano ustanowienie adwokata lub radcy prawnego, przestały istnieć, sąd może obciążyć stronę tym obowiązkiem tylko częściowo, stosownie do zmiany, jaka nastąpiła w jej stosunkach. Co więcej, stronę, która uzyskała ustanowienie adwokata lub radcy prawnego na podstawie podania świadomie nieprawdziwych okoliczności, sąd skáže na grzywnę, niezależnie od jej obowiązku uiszczenia wynagrodzenia adwokata lub radcy prawnego.

11) Uprawnienie pełnomocnika ustanowionego z urzędu do ściągnięcia swojego wynagrodzenia od przeciwnika

Adwokat lub radca prawny ustanowiony z urzędu ma prawo - z wyłączeniem strony - ściągnąć sumę należną mu tytułem wynagrodzenia i zwrotu wydatków z kosztów zasądzonych na rzecz tej strony od przeciwnika. Przeciwnik nie może czynić żadnych potrąceń, z wyjątkiem kosztów nawzajem mu przyznanych od strony korzystającej z pomocy prawnej z urzędu. Na kosztach, przypadających od przeciwnika stronie korzystającej z pomocy prawnej z urzędu, należności adwokata lub radcy prawnego ustanowionego z urzędu przysługuje pierwszeństwo przed roszczeniami osób trzecich.

12) Postanowienia w przedmiocie ustanowienia pełnomocnika z urzędu

Postanowienia o ustanowieniu bądź odmowie ustanowienia radcy prawnego bądź adwokata z urzędu doręcza się tylko stronie, która złożyła wniosek o ustanowienie dla niej adwokata lub radcy prawnego, co oznacza że przeciwnik nie dowie się o złożeniu oraz rozpoznaniu takiego wniosku.

13) Wpływ wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu na bieg sprawy w sądzie

Zgłoszenie wniosku o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego, jak również wniesienie środka odwoławczego od odmowy ich ustanowienia nie wstrzymuje biegu toczącego się postępowania, chyba że chodzi o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego dla powoda na skutek wniosku zgłoszonego w pozwie lub przed wytoczeniem powództwa. Sąd może jednak wstrzymać rozpoznanie sprawy aż do prawomocnego rozstrzygnięcia wniosku i w związku z tym nie wyznaczać rozprawy, a wyznaczoną rozprawę odwołać lub odroczyć. Z

powyższego wynika zatem, że jeśli stosowny wniosek zostanie złożony w czasie trwającego postępowania sądowego, wówczas w celu jego rozpoznania i wydania rozstrzygnięcia sąd nie zaprzesta rozpoznania sporu głównego. Niemniej wtrzymanie rozpoznania sporu głównego może mieć miejsce, gdy wniosek o ustanowienie adwokata bądź radcy prawnego z urzędu zostanie złożony przed skierowaniem do sądu pozwu bądź w samym pozwie zostanie sformułowane żądanie ustanowienia pomocy prawnej z urzędu.

14) Opłata

Wniosek o ustanowienie z urzędu pełnomocnika w osobie radcy prawnego bądź adwokata nie podlega opłacie sądowej, zatem w takiej sytuacji wystarczającym dla jego skutecznego złożenia będzie wypełnienie i załączenie formularza dotyczącego stanu rodzinnego, majątku oraz dochodów i źródeł utrzymania osoby wnioskującej o pomoc prawną z urzędu.

III) Kazus

Anna Nowak zawarła z Ewą Kowalską umowę najmu lokalu przy ul. Krótkiej 1 w Lęborku, na mocy której oddała jej do używania całe mieszkanie w zamian za co Ewa Kowalska zobowiązała się regulować miesięczny czynsz najmu w wysokości 2000,00 zł (słownie: sześćset złotych 00/100). Początkowo umowa była prawidłowo wykonywana. Ewa Kowalska terminowo płaciła raty czynszu, jednak po upływie roku od dnia zawarcia umowy najmu zaczęła opóźniać się z bieżącymi płatnościami, aż w końcu zaprzestała płacenia jakichkolwiek rat czynszu, co zmusiło Annę Nowak do skierowania do Sądu Rejonowego w Lęborku I Wydziału Cywilnego pozwu o zapłatę z tytułu niezapłaconych należności czynszowych, które po zliczeniu wyniosły 50.000,00 zł. Anna Nowak dowiedziała się, że w przypadku wniesienia pozwu o zapłatę zmuszona będzie wnieść opłatę sądową od pozwu, a nadto, że jej sprawa może okazać się na tyle skomplikowana, iż jej właściwe poprowadzenie będzie wymagało ustanowienia pełnomocnika w osobie radcy prawnego bądź adwokata, co wiąże się z koniecznością pokrycia należnego im wynagrodzenia za świadczone usługi. Anna Nowak jest niezamężna, utrzymuje się z najmu nieruchomości i na ogół nie boryka się z problemami finansowymi, choć w zeszłym roku zmuszona była wziąć kredyt na remont generalny jednego z wynajmowanych przez nią mieszkań, który obecnie spłata, zaś pozostała do uregulowania kwota kredytu to 30.000,00 zł. W zaistniałej sytuacji Anna Nowak nie chce ponosić kolejnych opłat z tytułu procesu sądowego, zwłaszcza wobec faktu, że wedle uzyskanej przez nią wiedzy Ewa Kowalska nie posiada środków na uregulowanie zaległości tytułem czynszu najmu, więc trudno przewidzieć, czy w przypadku korzystnego wyroku sądowego Komornik Sądowy zdołałby ściągnąć należne Annie Nowak zaległości czynszowe. Stąd też kobieta rozważa złożenie wniosku o pomoc prawną z urzędu, przy czym zastanawia się, czy pominąć we wniosku informacje o niektórych nieruchomościach, z wynajmu których uzyskuje miesięczne wpływy. Oceń działanie Anny Nowak.

Odpowiedź: Co do zasady Anna Nowak ma prawo złożyć wniosek o ustanowienie pomocy prawnej z urzędu, lecz w tym wypadku zwrócić należy uwagę na postępowanie kobiety, z powodu którego przedmiotowy wniosek zostanie oddalony. Podanie nieprawdziwych informacji może skutkować

odmową ustanowienia z urzędu pełnomocnika w osobie radcy prawnego bądź adwokata, a co więcej narazić Annę Nowak na grzywnę w przypadku, gdy Sąd poweźmie informację o nieprawdziwych okolicznościach, jakie przedstawiono na poparcie wniosku (tj. nieujawnienie wszystkich nieruchomości, z których Anna Nowak uzyskuje dochód). Z kazusu wynika, że Anna Nowak nie boryka się z tak niekorzystną sytuacją materialną, która czyniłaby niemożliwym skorzystanie przez kobietę we własnym zakresie z usług adwokata bądź radcy prawnego, zatem przyjąć należy, że jest ona zdolna pokryć we własnym zakresie wynagrodzenie adwokata lub radcy prawnego za reprezentację w postępowaniu sądowym o zapłatę przeciwko Ewie Kowalskiej.